

การศึกษาเชิงวิเคราะห์กรณีการระหว่างปุรุรวีสกับอรวตี

นางอารี คงระรังษี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2528

ISBN 974-564-468-4

010888

18304709

AN ANALYTICAL STUDY OF THE ROMANCE OF
PURŪRAVAS AND URVĀSĪ

Mrs. Aree Kongtarangsi

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of Eastern Languages
Graduate School

Chulalongkorn University

1985

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเชิงวิเคราะห์นิยายรกรระหว่างปุรุรวัดกับอุราที

โดย นางอารี คงระรังษี

ภาควิชา ภาษาตะวันออก

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมณีคภา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ สิ้นสกุล

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

ประไพ มโนวิบูลย์
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประคิษฐ์ บุนนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประไพ มโนวิบูลย์
..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประไพ มโนวิบูลย์)

วิจิตร วัฒนกุล
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์วิสุท ขุขยกุล)

ศักดิ์ศรี แยมณีคภา
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมณีคภา)

ปราณี ศาทานิช
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราณี ศาทานิช)

ทัศนีย์ สิ้นสกุล
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ สิ้นสกุล)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์   การศึกษาเชิงวิเคราะห์นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสี
ชื่อนิสิต   นางอารี คงระรังษี
อาจารย์ที่ปรึกษา   รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันคตา
                                  ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ สิ้นสกุล
ภาควิชา   ภาษาตะวันออก
ปีการศึกษา   2527

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เริ่มจากประเด็นที่ว่านิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณคดีสันสกฤตแต่ละสมัยนั้นมีความแตกต่างกัน อันทำให้ผู้ศึกษาไม่แน่ใจเกี่ยวกับฉบับที่เป็นต้นเค้าหรือฉบับที่เป็นที่มาของฉบับอื่น ๆ

ประเด็นที่น่าสนใจประการที่สองก็คือ เนื้อเรื่องของนิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีสามารถตีความได้หลายประการ นักปราชญ์หลายท่านมีความเห็นแตกต่างกัน บางท่านตีความว่าเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ บางท่านแสดงความคิดเห็นว่าเป็นนิยายพื้นบ้านธรรมดา และบางท่านก็เห็นว่านิยายรักเรื่องนี้เป็นนิยายที่สะท้อนให้เห็นประเพณีการแต่งงานบางประการของคนโบราณ ซึ่งกำหนดเงื่อนไขสำคัญระหว่างเจ้าบ่าวและเจ้าสาว ต่อมาประเพณีนี้ถูกเลิกไป แต่เรื่องราวและเงื่อนไขการแต่งงานยังปรากฏให้เห็นในลักษณะของเทพนิยายในสมัยต่อมา

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะค้นคว้าให้ทราบว่า ฉบับใดเป็นต้นเค้าและการตีความแบบใดน่าเชื่อถือที่สุด จึงได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์ถึงที่มาและความสัมพันธ์ของนิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีฉบับต่าง ๆ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่น่าเชื่อถือและเป็นไปได้อย่างนี้คือ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีฉบับภาษาสันสกฤต และข้อมูลจากวรรณคดีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ แปลข้อมูลเหล่านั้นเป็นภาษาไทย แล้วศึกษาและวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบจนได้ข้อสรุปว่านิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในคัมภีร์ฤคเวทเป็นฉบับแรกเริ่มและเป็นที่มาของฉบับในศตปดพราหมณะ ส่วนนิยายรักในศตปดพราหมณะนั้น เป็นที่มาของนิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤตฉบับอื่น ๆ ในสมัยหลัง

การศึกษาเปรียบเทียบนิยายรักระหว่างปुरुวัศกับอุรวาสีทุกฉบับ ทำให้ได้ข้อสรุปว่า นิยายรักที่ปรากฏในศตปดพราหมณะเป็นนิยายรักเรื่องแรกที่มีความสมบูรณ์ในตัว และเป็นแบบฉบับของนิยายเรื่องนี้ในวรรณคดีสันสกฤตสมัยหลัง ๆ ส่วนการที่เนื้อเรื่องปรากฏแตกต่างกันนั้นเป็นธรรมชาติที่จำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องเพื่อให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ เวลา และสถานที่ ตลอดจนลักษณะเฉพาะของวรรณคดีแต่ละเล่ม

สำหรับการตีความเนื้อเรื่องนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่านิยายรักระหว่างปुरुวัศกับอุรวาสี เป็นนิยายที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมประเพณีของการแต่งงานระหว่างชนต่างเผ่าในสมัยโบราณซึ่งปรากฏว่าไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมในสมัยต่อมา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The aim of this thesis is to determine which is the original version and which interpretation is most convincing.

To achieve this goal, the researcher collected from Sanskrit texts all of the available data concerning the story of Purūravas and Urvasī as well as related pieces of literature and opinions of scholars. These data were translated and critically analyzed. The researcher came to the conclusion that the story of Purūravas and Urvasī in the Rig - Veda was the original which was the direct source of the story of Purūravas and Urvasī in Śatapatha Brahmana which in turn developed into many other versions of the story of later periods.

It is the researcher's believe that the story as found in the Śatapatha Brahmana is the oldest version with the most complete details. These details necessarily vary in later stories which are to be expected. Changes are naturally introduces in ordes to suit the new objective, time and classes of literature concerned.

With respect to the various interpretations, the researcher believes that the story reflects a discontinued practice of a certain marriage conditions of some people of antiquity.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงด้วยความอนุเคราะห์จากท่านผู้มีพระคุณ สถาบัน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ คือ

รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันคทา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการเขียน แนะนำเรื่องคำรา และแหล่งศึกษาค้นคว้า ตลอดจนใช้เวลาตรวจแก้ออกพร่อง และซักเถลาสำนวนให้อย่างละเอียด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ สิ้นสกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อีกท่านหนึ่ง ผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหัวข้อวิทยานิพนธ์ โครงร่างวิทยานิพนธ์ ให้คำแนะนำ และข้อคิดเห็นในการเขียน ตลอดจนเอาใจใส่ในการตรวจแก้ส่วนบกพร่องอย่างละเอียด และสม่ำเสมอจนวิทยานิพนธ์เสร็จสิ้นลงได้

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุษยกุล ที่ได้กรุณาแก้ไขบทความ และชี้แนะให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราณี สาทานิช ที่ได้กรุณาตรวจแก้ส่วนที่บกพร่อง ตลอดจนคณาจารย์ภาควิชาภาษาตะวันออกทุกท่านผู้ให้ความรู้อันสามารถนำมาศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้

ขอขอบพระคุณสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ให้ความสะดวกในการศึกษาค้นคว้า และขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ประจำห้องวิจัยตราทหาร หอสมุดแห่งชาติ ที่ได้ให้ความสะดวกในการเข้าศึกษาค้นคว้าหนังสือที่เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการวิจัย

คำชี้แจง

การใช้อักษรย่อและเลขหมายในวิชานีพนธ์ฉบับนี้

การใช้อักษรย่อ

Bh.P.	: Bhāgavata Purāṇa
Kathās.	: Kathāsaritsāgara
MBh.	: Mahābhārata
M Vastu.	: Mahāvastu
R.	: Rāmāyana
RV.	: R̥gveda
/ SBr.	: Satapatha Brāhmaṇa

การใช้เลขหมาย

1. เลขหมายในคัมภีร์ฤคเวทใช้ระบบ มณฑล/สุกตะ/มันตระ เช่น (RV.X.95.2) หมายความว่า คัมภีร์ฤคเวท มณฑลที่ 10 สุกตะที่ 95 มันตระที่ 2
2. เลขหมายในคัมภีร์พราหมณะใช้ระบบ กานต์/อธยาอะ/พราหมณะ/บทหรือตอน เช่น (SBr.XI.5.1.3) เท่ากับศตปถพราหมณะ กานต์ที่ 11 อธยาอะที่ 5 พราหมณะที่ 1 บทที่ 3
3. เลขหมายในรามายณะใช้ระบบ กานต์/อธยาอะ/โคลก เช่น (R.VII.56.20) เท่ากับรามายณะกานต์ที่ 7 อธยาอะที่ 56 โคลกบทที่ 20
4. เลขหมายในมหาภารตะใช้ระบบ บรรพ/อธยาอะ/โคลก เช่น (MBh.I.70.19) เท่ากับ มหาภารตะบรรพที่ 1 (อาทิบรรพ) อธยาอะที่ 70 โคลก บทที่ 19
5. เลขหมายในปุราณะใช้ระบบ สกัณธะ/อธยาอะ/โคลก เช่น (Bh.P.IX.14.30) เท่ากับ ปาควคปุราณะ สกัณธะที่ 9 อธยาอะที่ 14 โคลกบทที่ 30
6. เลขหมายในภกาศรีทศาคร์ใช้ระบบ ลัมพะกะ/ครังค/โคลก เช่น (Kathās.III.3.5) เท่ากับภกาศรีทศาคร์ ลัมพะกะที่ 3 (ถาวาณกลัมพะกะ)

ครั้งที่ 3 โศลกบทที่ 5

7. เลขหมายในทละครใช้ระบบองก์ เช่น (Act II) เท่ากับ
องก์ที่ 2

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....ช
คำชี้แจง.....ฅ
บท

1. บทนำ.....1
    ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....1
    วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย.....1
    วิธีที่จะดำเนินการวิจัย.....2
    ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย.....2

2. ความเป็นมาของนิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวสี.....4
    ความเป็นมาในวรรณคดีพระเวท.....4
    ความเป็นมาในวรรณคดีพราหมณะ.....4
    ความเป็นมาในวรรณคดีมหากาพย์.....5
    ความเป็นมาในวรรณคดีปุราณะ.....6
    ความเป็นมาในวรรณคดีพุทธศาสนา.....8
    ความเป็นมาในวรรณคดีบทละคร.....8
    ความเป็นมาในวรรณคดีนิทาน.....9

3. นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวสีในคัมภีร์ฤคเวทและ
    ศตปถพราหมณะ.....11
    นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวสีในคัมภีร์ฤคเวท.....11
    ก. ลักษณะคำประพันธ์.....11
    ข. เนื้อเรื่อง.....12
    ค. ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง.....15

นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในศตปถพราหมณะ.....	19
ก. ลักษณะคำประพันธ์.....	19
ข. เนื้อเรื่อง.....	19
ค. ส่วนวนภาษา.....	25
ง. ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง.....	26
4. นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในมหাকাพย์ ปุราณะ บทละคร และนิทาน.....	31
นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในมหাকাพย์และปุราณะ.....	31
ก. นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในรามายณะ.....	31
ข. นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในมหาภารตะ.....	33
ค. นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในภควคปุราณะ.....	34
เปรียบเทียบนิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในวรรณคดี มหাকাพย์ ปุราณะ พราหมณะ.....	39
ก. เงื่อนไขในการวิวาห์.....	40
ข. การบูชาไฟ.....	40
บทละครเรื่องวิกิรโมรวาสี.....	41
ก. ลักษณะคำประพันธ์.....	41
ข. เนื้อเรื่อง.....	47
ค. เปรียบเทียบนิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในบทละคร วิกิรโมรวาสีฉบับในศตปถพราหมณะ.....	53
นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในกถาสรีตสาคร.....	56
ก. ลักษณะคำประพันธ์.....	56
ข. เนื้อเรื่อง.....	56
ค. เปรียบเทียบเนื้อเรื่องในกถาสรีตสาครกับใน ศตปถพราหมณะ.....	58

5. ความสัมพันธ์ของนิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีใน ศตปถพราหมณะกับกนินรีชาคกในมหาวัสสุ.....	61
ก. กนินรีชาคก.....	61
ข. เปรียบเทียบกนินรีชาคกในมหาวัสสุกับนิยายรัก ระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในศตปถพราหมณะ.....	77
6. ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ.....	82
บรรณานุกรม.....	86
ภาคผนวก ก. นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในคัมภีร์ฤคเวท.....	91
ภาคผนวก ข. นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในศตปถพราหมณะ.....	94
ภาคผนวก ค. นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในมหากาพย์รามายณะ.....	97
ภาคผนวก ง. นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในมหากาพย์มหาภารตะ.....	99
ภาคผนวก จ. นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในภควคปุราณะ.....	100
ภาคผนวก ฉ. นิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอุรวาสีในภกาสรีคสาคร.....	105
ภาคผนวก ช. กนินรีชาคกในคัมภีร์มหาวัสสุ.....	108
ประวัติผู้เขียน.....	129

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย